

2 Predstave o odraslosti s perspektive študentov

Maja Zupančič in Melita Puklek Levpušček

»Statusni« označevalci vstopa v odraslost (npr. stalna zaposlitev, poroka, starševstvo) v sodobnih družbah postajajo vse manj pomembni in formalno priznani (Arnett, 1998). Tako v predstavah posameznikov o odraslosti zasledimo bistvene generacijske spremembe v pojmovanju odrasle osebe. V sodobnih postindustrijskih družbah so namreč bistveno vlogo pri opredelitvi odraslosti pridobila individualistična merila (npr. sprejemanje odgovornosti za lastna dejanja, samostojno odločanje in oblikovanje lastnih prepričanj, vrednot), ki so nadomestila odločilen pomen tradicionalnih socialnih vlog odraslega posameznika (Arnett in Galambos, 2003). Posledično vstop mladih ljudi v odraslost postaja vse bolj nedoločen, postopen in raznolik (Settersten, Furstenberg in Rumbaut, 2005). Arnett (1998, 2001, 2003) je na podlagi antropološke, sociološke in psihološke literature ter empiričnih raziskav oblikoval listo meril, s pomočjo katere bi lahko raziskovalci proučevali, kakšne so predstave mladostnikov in odraslih o odraslosti v različnih družbah. Njegov vprašalnik *Pojmovanje prehoda v odraslost* (Conception of the Transition to Adulthood, CTA) se, kljub nekaterim pomanjkljivostim, uporablja v raziskavah predstav o odraslosti po vsem svetu (npr. Cheah in Nelson, 2004; Nelson, 2009; Nelson, Badger in Wu, 2004; Puklek Levpušček in Zupančič, 2010). Vprašalnik CTA smo skupaj z odprtimi vprašanji o značilnostih odrasle osebe v različnih oblikah uporabili tudi v mednarodni študiji, v kateri smo proučevali predstave študentov o odraslosti, nekatere vidike njihovega osamosvajanja od izvorne družine ter življenjske okoliščine študentov v Avstriji, Sloveniji in ZDA (Michigan)¹. Zato ga v nadaljevanju tudi opisujemo.

Avtor Arnett je v CTA vključil postavke, ki predstavljajo možna merila odraslosti, ter jih v skladu s teoretskimi vodili (ne pa tudi statističnimi pokazatelji) organiziral v sedem področij. Prva oblika vrednotenja CTA (Arnett, 1998, 2001), ki smo jo uporabili tudi v študijah s slovenskimi, avstrijskimi in severnoameriškimi študenti (Puklek Levpušček in Zupančič, 2010; Puklek Levpušček, Zupančič, Friedlmeier, Sirsch in Bruckner, 2010; Zupančič, Puklek Levpušček in Horvat, 2009), vključuje naslednja področja meril odraslosti:

¹ To je mednarodna raziskava Prehod v odraslost in osamosvajanje: primerjava med Avstrijo, Slovenijo in ZDA (angl. izvirnik naslova projekta: »Emerging Adulthood and Individuation: A Comparison between Austria, Slovenia and the USA«). V raziskavi so sodelovali: dr. Wolfgang Friedlmeier, dr. Ulrike Sirsch, dr. Johanna Bruckner, dr. Melita Puklek Levpušček in dr. Maja Zupančič. V avstrijskem vzorcu je sodelovalo 210 študentov Univerze na Dunaju (povprečna starost 21,7 let; 87,1 % študentk), v slovenskem vzorcu 201 študent Univerze v Ljubljani (povprečna starost 21,4 let; 69,7 % študentk), v severnoameriškem vzorcu pa 225 študentov univerze Grand Valley State University, Grand Rapids, Michigan (povprečna starost 20,1 let; 78,7 % študentk).

- *neodvisnost* (ali individualizem; npr. samostojno odločanje, prevzemanje odgovornosti za lastna dejanja),
- *zmožnosti za ustvarjanje družine* (npr. voditi samostojno gospodinjstvo, skrbeti za otroka),
- *prilagajanje normam* (npr. voziti varno in upoštevati omejitve hitrosti, imeti le enega spolnega partnerja),
- *biološke prehode* (npr. končana telesna rast),
- *legalne/kronološke prehode* (npr. starost 18 let),
- *prehode vlog* (npr. poroka, zaposlitev za polni delovni čas) ter
- kategorijo *razno*.

Novejša oblika vrednotenja (Arnett, 2003) se nekoliko razlikuje od prve, upošteva pa področja: neodvisnost, zmožnost za ustvarjanje družine, prilagajanje normam, biološke, legalne/kronološke in prehode vlog ter *soodvisnost* (npr. sprejeti dolgotrajne obveze do drugih). Tudi to obliko vrednotenja smo uporabili v naših študijah (npr. Zupančič, Puklek Levpušček, Friedlmeier, Sirsch, Bruckner in Horvat, v recenziji). Poleg navedenega smo CTA uporabili v treh oblikah. V izvorni obliki (npr. Arnett, 2001, 2003) je CTA namenjen ugotavljanju subjektivnih predstav o odraslosti. Posamezniki pri posameznem merilu (postavki) poročajo, če bi ga morala oseba doseči, da bi jo lahko obravnavali kot odraslo. V drugi inačici postavke CTA ostajajo enake, posamezniki poročajo, ali je v družbi, v kateri živijo, posamezno merilo pomembno pri opredeljevanju odrasle osebe (t. i. zaznave o družbenih merilih odraslosti). V tretji obliki pa posamezniki pri istih postavkah označijo, če menijo, da so ustrezna merila sami že dosegli (dosežena merila). Skupni rezultat je pri vseh treh oblikah opredeljen kot povprečni dosežek vseh odgovorov, izražen v odstotkih.

V naslednjih delih poglavja predstavlja raziskovalne izsledke na področju meril odraslosti, kot jih zaznavajo mladi ljudje iz različnih držav. Predstavlja merila, ki jih posamezniki pojmujejo kot pomembna pri opredelitvi odraslosti, merila, ki jih posamezniki pojmujejo kot pomembna v družbi, ter dosežena merila odraslosti. Nadalje prikazuje povezanost doseženih meril odraslosti z nekaterimi demografskimi spremenljivkami, kot so starost, spol, bivanjske okoliščine (živi/ne živi doma), partnerska zveza, ter z vidiki osamosvajanja od izvorne družine. Prav tako predstavlja dejavnike, ki po mnenju mladih ljudi (študentov) pospešijo ali zavirajo vstop v odraslost. Velik del prikazanih podatkov je povzetih po prej omenjeni in opisani mednarodni raziskavi Prehod v odraslost in osamosvajanje: primerjava med Avstrijo, Slovenijo in ZDA. V poglavju je poseben poudarek namenjen rezultatom na vzorcu slovenskih študentov.

2.1 Pojmovanje meril odraslosti pri študentih

Prve raziskave, v katerih so avtorji proučevali predstave o odraslosti in subjektivne izkušnje mladih na prehodu v odraslost (običajno s pomočjo CTA), so bile izvedene v Združenih državah Amerike (Arnett, 1994, 1998, 2001, 2003), vse več študij pa zasledimo tudi v evropskih deželah, na primer na Češkem (Macek, Bejček in Vaničková, 2007), v Romuniji (Nelson, 2009), Belgiji (Kins in Beyers, 2010), Avstriji in Sloveniji (Sirsch, Dreher, Mayr in Willinger, 2009; Puklek Levpušček in Zupančič, 2010; Zupančič, Friedlmeier in Puklek Levpušček, 2010; Puklek Levpušček idr., 2010), v Argentini (Facio in Micocci, 2003), Izraelu (Mayselless in Scharff, 2003) in na Kitajskem (Nelson idr., 2004). Na splošno ugotovitve kažejo, da so prevzemanje odgovornosti za lastna dejanja, samostojno odločanje, oblikovanje odnosa s starši, v katerem ima mladi posameznik enakovredno vlogo, in finančna neodvisnost od staršev (vidiki osebne neodvisnosti) najpomembnejša merila pri opredelitvi odrasle osebe s perspektive mladostnikov, mladih na prehodu v odraslost in odraslih. Posamezniki v različnih deželah poudarjajo tudi pomembnost zmožnosti za ustvarjanje družine (npr. zmožnost preživljanja družine, skrbi za otroke) in prilagajanje družbenim normam. Legalna in kronološka merila (npr. starost 18 let) ter biološka merila (npr. spočeti otroka) so razmeroma malo pomembna, še manj pa prevzemanje socialnih vlog oz. prehodi v vlogah (npr. poroka, starševstvo).

K zaznani pomembnosti meril na posameznih področjih pri opredeljevanju odrasle osebe prispevajo tudi nekatere demografske spremenljivke, vendar v odvisnosti od specifične kulture. Ženske v Avstriji (Sirsch idr., 2009), Izraelu (Mayselles in Scharf, 2003) in Kanadi (Cheah in Nelson, 2004) na primer pripisujejo več pomembnosti prilagajanju posameznika normam kot moški, avstrijski posamezniki z nižjim socioekonomskim položajem pa več pomembnosti pripisujejo neodvisnosti, zmožnosti za ustvarjanje družine, prehodom v socialnih vlogah ter legalnim/kronološkim merilom kot tisti iz družin z višjim socioekonomskim položajem. Mladostniki pogosteje pripisujejo pomembnost prilagajanju normam kot mladi na prehodu v odraslost, slednji pa zaznavajo manj pomembnosti v prilagajanju posameznika normam, njegovi neodvisnosti in zmožnosti za ustvarjanje družine kot odrasli. Tudi mladostniki pojmujejo neodvisnost kot manj pomembno v primerjavi z odraslimi (Sirsch idr., 2009). V ZDA (Arnett, 2001) pa mladostniki v večji meri pripisujejo pomembnost biološkim merilom kot odrasli, ki bolj poudarjajo prilagajanje normam v primerjavi z mladostniki in mladimi na prehodu v odraslost. V drugi študiji (Arnett, 2003) so mladi na prehodu v odraslost iz družin z nižjim socioekonomskim položajem tudi pripisovali večjo pomembnost neodvisnosti, prilagajanju normam in zmožnosti za ustvarjanje družine kot njihovi vrstniki iz družin z višjim socioekonomskim položajem. Poleg

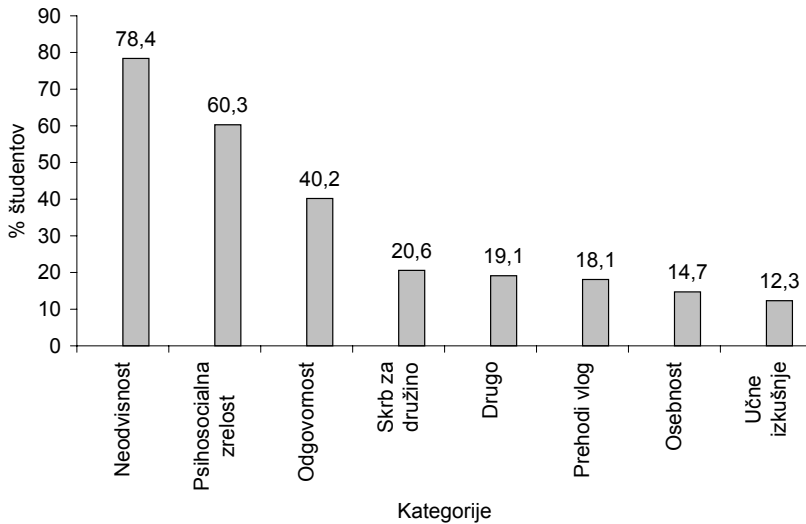
tega so mladi, ki že imajo svoje otroke, v primerjavi s tistimi, ki jih nimajo, kot pomembnejša merila odraslosti zaznali prehode v socialnih vlogah.

Nekatere očitne razlike v predstavah o odraslosti zasledimo med posamezniki v sodobnih kolektivističnih in individualističnih kulturah, na primer med kitajskimi in študenti v ZDA (Nelson idr., 2004), ter med pripadniki manjšinskih etničnih skupin v ZDA (Arnett, 2003) ali Kanadi (Cheah in Nelson, 2004) in pripadniki severnoameriške večinske kulture. Tako na primer mladi v ZDA, potomci afriških, azijskih in latinskoameriških staršev (kulture, ki nagibajo h kolektizmu; Phinney, Ong in Madden, 2000) dosledno pripisujejo večjo pomembnost zmožnosti posameznika za ustvarjanje družine, prilagajanju normam in prehodu v odrasle socialne vloge kot mladi Američani iz družin evropskega etničnega izvora (za to večinsko kulturo v ZDA je značilen močan individualizem; npr. Schwartz, 2007). Večja podpora zmožnostim za oblikovanje družine in prehodom v vlogah pri pripadnikih manjšin po mnenju avtorja študije (Arnett, 2003) verjetno odraža močnejše spoštovanje družinskih obvez (značilnost kolektizma) pri mladih, ki pripadajo etnični manjšini. Prav tako pomembnost prilagajanja normam lahko odraža njihove bolj kolektivistično usmerjene vrednote, ki poudarjajo upoštevanje drugih. Tudi C. S. L. Cheah in Nelson (2004) ugotavljata pomembno vlogo tradicije (pomembnost soodvisnosti, otrok in družine, vzdrževanja harmonije), zgodovinskih, sociokulturnih dogodkov in stopnje akulturacije (v večinsko kulturo) v mnogih vidikih prehoda v odraslost pri kanadskih Indijancih. Tako indijanski študenti v primerjavi s kanadskimi vrstniki evropskega etničnega izvora več pomembnosti pripisujejo merilom na področju soodvisnosti (npr. dober nadzor nad lastnimi čustvi, usmerjanje na druge), zmožnosti za ustvarjanje družine, bioloških meril, prehoda v socialnih vlogah (imeti otroka plemena pojmujejo kot sestavni del življenjskega poteka celotne skupnosti; Gfellner, 1990) in prilagajanja normam, kar naj bi odražalo usmerjenost kolektivističnih kultur k ravnotežju in harmoniji znotraj skupine.

Majhne razlike se pojavljajo tudi med posamezniki v različnih družbah zahodnega tipa, ki si delijo individualistične predstave o odraslosti (npr. Nelson, 2009; Puklek Levpušček idr., 2010), za katere je značilno poudarjanje osebne neodvisnosti in ločevanja od drugih. Med študenti v Avstriji, Sloveniji in ZDA smo na primer s pomočjo Arnettove CTA liste prepoznali majhne, a pomembne razlike na nekaterih področjih njihovih predstav o odraslosti. Med subjektivnimi predstavami o odraslosti so sicer študenti v vseh treh deželah najpogosteje omenjali merila s področja neodvisnosti in zmožnosti za ustvarjanje družine, ki jim je sledilo področje prilagajanja normam, najmanj pogosto pa merila s področja prehoda vlog. Vendar so Slovenci bolj poudarjali vedenje v skladu z normami in biološka merila kot Avstrijci

in Američani (ZDA). Slednji pa so pomembnost pogosteje pripisovali legalnim in kronološkim merilom kot njihovi evropski vrstniki (Puklek Levpušček idr.).

V omenjeni mednarodni raziskavi smo želeli tudi izvedeti, kako študenti prosto opisujejo odraslo osebo brez vpogleda v merila odraslosti, kot jih je opredelil Arnett. Tako so študenti treh dežel pred izpolnjevanjem CTA liste prosto odgovarjali na naslednje vprašanje: *V čem se odrasla oseba razlikuje od osebe, ki ni odrasla? Navedite katera koli merila (kriterije) odraslosti, ki se jih domislite.* Odgovore študentov smo ocenjevali s kodirno shemo, ki je v izhodišču vsebovala področja meril odraslosti, kot jih je opredelil Arnett. Odgovori študentov treh držav so pokazali, da ti navajajo tudi lastnosti odrasle osebe, ki jih vnaprej opredeljena kodirna shema ni vsebovala. Tako smo vanjo vključili še področja *psihosocialna zrelost, odgovornost, osebnost* in *učne izkušnje*. Končno kategorizacijo odgovorov so neodvisno opravili trije usposobljeni ocenjevalci: dva nacionalna ocenjevalca ter ocenjevalec iz ene izmed sodelujočih držav. Tako smo poskušali zagotoviti čim večjo objektivnost klasifikacije odgovorov v posamezne kategorije. Zaradi jezikovne ovire pri vključitvi tretjega ocenjevalca v kodiranje slovenskih odgovorov so bili ti prevedeni v angleški jezik. Skladnost med ocenjevalci, ki smo jo ugotavljali s koeficientom kappa (κ), se je pokazala kot dobra. Interval skladnosti med dvema nacionalnima ocenjevalcema se je gibal med $\kappa = 0,77$ in $\kappa = 0,94$ ter med tremi ocenjevalci med $\kappa = 0,69$ in $\kappa = 0,78$ (Puklek Levpušček idr., 2010; Zupančič idr., 2010).

Slika 3: Odstotki slovenskih študentov, ki so v prostih odgovorih navajali določeno področje meril odraslosti ($N = 201$)

Največ slovenskih študentov (78,4 %) je v svojem odgovoru kot pomembno razliko med odraslo osebo in osebo, ki ni odrasla, navajalo področje »neodvisnost«. Najpogostejši odgovori na tem področju so bili npr.: *odrasla oseba je finančno neodvisna, živi na svojem, sprejema lastne odločitve, sprejema odgovornost za svoja dejanja, odloča se v skladu s svojimi prepričanji, je neodvisna od staršev, zaupa vase.* »Psihosocialna zrelost« je drugo najpogosteje omenjano področje (60,3 %). Študenti so v odgovorih navajali npr.: *odrasla oseba je zrela, nadzoruje svoja čustva, ima cilje, se uspešno spoprijema s problemi, sprejema odgovornost za druge, razlikuje, kaj je prav in kaj ne.* 40 % študentov je v svojih odgovorih omenjalo le odgovornost na splošno, zato smo take odgovore umestili v posebno kategorijo »odgovornost«, npr. *odrasla oseba je odgovorna, zaveda se odgovornosti, sprejema odgovornosti v življenju.* Petina slovenskih študentov je v svojih odgovorih omenjala področje »skrbi za družino«, npr. *odrasla oseba skrbi za družino, finančno podpira družino.* 18 % študentov je v svojih odgovorih omenjalo področje »prehoda vlog«, npr. *odrasla oseba je zaposlena, ima reden prihodek, ima stalnega partnerja, konča šolo.* Študenti (14 %) so v svojih odgovorih omenjali tudi značilnosti odrasle osebe, ki smo jih uvrstili v kategorijo »osebnost«, npr. *odrasla oseba je dobro organizirana, čustveno stabilna, skrbna, zanesljiva, premišljena, lahko ji zaupaš.* V kategoriji »učne izkušnje« pa so omenjali predvsem *izkušnje, izobraženost in znanje.* Ko smo primerjali pogostnost kategorij odgovorov pri slovenskih študentih s študenti v Avstriji in ZDA (Puklek Levpušček idr., 2010), smo ugotovili, da so kategorije »neodvisnost«, »psihosocialna zrelost« in »odgovornost« najpogosteje omenjane v vseh treh državah in tudi v enakem sosledju. Kategorijo »neodvisnost« so v najvišjem deležu omenjali slovenski študenti (78,4 %) in se v tem pomembno razlikovali od severnoameriških kolegov. Med slednjimi je odgovore, ki sodijo v omenjeno kategorijo, navedlo 62,2 % študentov.

Sklenemo lahko, da so ugotovitve o subjektivnih predstavah študentov v navedeni mednarodni raziskavi, ki so bile pridobljene tako z vnaprej podanimi merili odraslosti kot z odprtim vprašanjem o pomembnih merilih odraslosti, skladne s tistimi v drugih deželah zahodnega tipa (npr. Arnett, 2001; Macek idr., 2007; Mayselless in Scharf, 2003; Nelson, 2009), kjer ljudje očitno poudarjajo individualistična merila neodvisnosti, psihosocialne zrelosti posameznika, osebne odgovornosti ter pomembnost posameznikove kompetentnosti za oblikovanje in vzdrževanje družine. Hkrati subjektivne predstave o odraslosti odražajo trend k vse večji starostni nenormativnosti sodobnih visoko kompleksnih družb, ki se kaže v vse bolj raznolikih starostih, pri katerih posamezniki prevzemajo nekoč tradicionalne odrasle vloge (npr. zaključek izobraževanja pri 18-ih letih ali pri 30-ih, prevzem vodilne vloge v podjetju pri 35-ih ali pri 55-ih letih, poroka pri 25-ih ali 50-ih, očetovstvo pri 25-ih ali pri 60-ih).

2.2 Zaznana družbena merila odraslosti pri študentih

Da bi razširili spoznanja o predstavah odraslosti v že omenjeni mednarodni študiji, so Townshend, M. Gallaway, Friedlmeier, M. Puklek Levpušček in U. Sirsch (2009) proučili merila odraslosti, ki jih študenti pojmujejo kot pomembna za doseganje odraslosti v svoji družbi (zaznana družbena merila). S pomočjo CTA so ugotavljali podobnosti in razlike med študenti iz ZDA (Michigan) in njihovimi vrstniki iz dveh sosednjih srednjeevropskih držav, ki imata vsaj del skupne socialne in kulturne zgodovine, tj. Avstrije in Slovenije. Na podlagi medkulturnih razlik in podobnosti so predpostavili, da študenti iz vsake izmed treh dežel tudi v svoji družbi zaznajo največjo pomembnost individualističnih meril pri opredelitvi odraslosti, tj. meril na področju *osebne neodvisnosti*, medtem ko naj bi imela druga področja meril različno pomembnost v vsaki izmed dežel. Glede vrednot se namreč kažejo naslednje glavne podobnosti in razlike med tremi deželami (Schwartz, 2007): vse tri so individualistično usmerjene, razmeroma najbolj pa družba v ZDA, ki poleg individualizma visoko vrednoti še avtoritativno moč, medtem ko je v obeh evropskih deželah večji poudarek na intelektualni avtonomiji, sozvočju z naravo in družinskih vezeh; v Sloveniji je tudi pomembnejša tradicija in v Avstriji čustvena avtonomija.

V skladu s pričakovanji so študenti iz vseh treh dežel kot najpomembnejši področji meril odraslosti v svoji družbi zaznali *neodvisnost* in *zmožnost ustvarjanja družine*, Slovenci celo nekoliko bolj slednjo kot Avstrijci in Američani. Medtem ko so se v ZDA legalna/kronološka merila po mnenju študentov izkazala kot visoko pomembna družbena merila odraslosti, temu ni bilo tako v Avstriji in zlasti ne v Sloveniji. Študenti iz obeh evropskih držav pa so v svojih družbah zaznali večji pomen prilagajanja normam pri opredelitvi odraslosti kot njihovi vrstniki iz ZDA. Poleg najvišje zaznane pomembnosti neodvisnosti v vseh treh deželah, med katerimi na tem področju družbenih meril ni bilo razlik, se slovenski, avstrijski in študenti v ZDA med seboj tudi niso razlikovali glede zaznane pomembnosti družbenih meril na področju *prehoda v vlogah* in *bioloških meril*. Primerjava zaznane pomembnosti družbenih in subjektivnih meril odraslosti pri študentih v treh državah je dalje pokazala, da, razen na področju *neodvisnosti*, študenti zaznavajo družbena merila kot bolj zahtevna pri doseganju odraslosti v primerjavi z njihovimi osebnimi merili, pri slovenskih študentih pa so bile subjektivne predstave razmeroma najbližje zaznanim družbenim predstavam o odraslosti. To lahko pomeni, da s perspektive študentov (v vseh treh državah) mladi prej vstopijo v odraslost, kot menijo, da jim to »priznava« družba, v kateri živijo (Townshend idr., 2009).

2.3 Dosežena merila odraslosti pri študentih

V okviru mednarodne raziskave nas je, poleg subjektivnih predstav o odraslosti in družbenih predstav o odraslosti, tudi zanimalo, za katera izmed meril odraslosti (predvidenih v CTA) študenti menijo, da jih dosegajo (samoocena doseženih meril). Kot je že navedeno v prvem poglavju, se glede samozaznanega razvojnega položaja študenti iz Avstrije, Slovenije in ZDA (Michigan) med seboj niso pomembno razlikovali. Velika večina se jih je opredelila za odrasle v nekaterih vidikih, v drugih pa ne (Zupančič idr., v recenziji). Kljub temu so se študenti v treh državah med seboj nekoliko razlikovali glede samoocene doseženih meril odraslosti (skupni rezultat pri sedmih področjih CTA), s pripadnostjo deželi pa lahko pojasnimo zelo majhen delež (2 %) variabilnosti v skupnem rezultatu. Parne primerjave so pokazale, da so študenti v ZDA dosegli nekoliko več meril odraslosti kot Evropejci, medtem ko med slednjimi (Avstrijci in Slovenci) razlike v doseženih merilih niso bile pomembne (Zupančič idr., 2009). K tem razlikam lahko prispevajo razlike med deželami glede načina bivanja študentov (živijo s starši ali ne; značilno več Slovencev namreč živi s starši; Eurostat Press Office, 2009; Zupančič idr., 2009), možnosti zaposlovanja mladih (manjše v Sloveniji; Eurostat Press Office, 2009), specifične značilnosti izobraževalnega sistema (predvsem v Avstriji, glej Mayr in Adamek, 2007; Sirsch idr., 2009) ter različna kulturna pričakovanja glede življenja in razvoja posameznikov na prehodu v odraslost. Prav tako lahko k razlikam ali podobnostim v skupnem rezultatu doseženih meril odraslosti pri študentih iz različnih dežel prispevajo dosežena merila na različnih področjih (npr. *neodvisnosti*, *zmožnosti za ustvarjanje družine* ipd.), ki se med študenti iz treh držav razlikujejo. V skladu s temi pričakovanji so se razlike med Avstrijci, Slovenci in Američani tudi pojavile (Zupančič idr., 2009). Največ meril so študenti v vsaki izmed treh držav dosegli (glede na samooceno) na področju *prilagajanja družbenim normam* in najmanj na področju *prehoda vlog*, razlike med državami pa niso bile statistično pomembne. Razmeroma veliko meril so študenti dosegli tudi na področju neodvisnosti, Slovenci sicer nekoliko manj kot Avstrijci in Američani. Podrobna analiza je pokazala, da je do statistično pomembnih razlik na področju neodvisnosti prišlo izključno zato, ker je večina slovenskih študentov živela s svojimi starši, njihovi vrstniki iz drugih dveh držav pa ne (eno izmed meril neodvisnosti je posameznikovo življenje izven doma izvirne družine). Manj doseženih meril na področju *neodvisnosti* nujno ne pomeni, da so slovenski študenti osebno manj neodvisni od avstrijskih in ameriških vrstnikov, temveč odraža le način prilagajanja na objektivne življenjske okoliščine (majhna geografska razdalja med domom in fakulteto, finančna zmogljivost družin, saj je tako mesečni dohodek na študenta pri nas kot tudi družbeni bruto proizvod na prebivalca nižji kot v Avstriji

in v ZDA; The World Bank, 2008). Omenjeno predpostavko podpira tudi dejstvo, da je več slovenskih kot avstrijskih in severnoameriških študentov poročalo o svoji enakovredni vlogi v odnosu s starši in o tem, da niso pretirano čustveno navezani na starše (Zupančič idr., v recenziji).

Razmeroma malo meril odraslosti so študenti iz treh držav dosegli na področju *zmožnosti za ustvarjanje družine*, vendar več kot na področju *prehoda vlog*. Razlike med deželami so bile statistično pomembne, in sicer so Američani poročali o več zmožnostih za oblikovanje lastne družine kot Evropejci. Zlasti več prvih je menilo, da so zmožni skrbeti za fizično varnost svoje družine (54 % v primerjavi z manj kot 30 % Avstrijcev in Slovencev) in skrbeti za otroke, tj. 65 % v primerjavi z 29 % Avstrijcev in 17 % Slovencev (Zupančič idr., 2009).

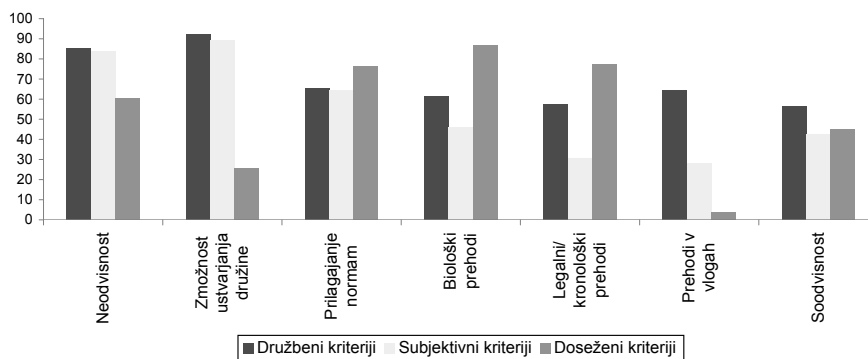
V navedeni raziskavi o doseženih merilih odraslosti (Zupančič idr., 2009) nismo upoštevali področij *doseženih bioloških in kronoloških meril*. Uporabili smo tudi staro vrednotenje CTA (Arnett, 1998, 2001), ki vključuje področje *razno*, medtem ko novo vrednotenje (Arnett, 2003) predvideva področje *soodvisnosti*. Posamezna merila s področja *razno* se v skladu z novim vrednotenjem porazdeljujejo na različna druga (predhodno že navedena) področja. Zato rezultati, predstavljeni na tem mestu, niso povsem primerljivi s tistimi, prikazanimi v nadaljevanju pri slovenskem vzorcu študentov, pri katerem smo uporabili novo vrednotenje meril. Na področju *razno* so Avstrijci v mednarodni raziskavi (Zupančič idr., 2009) dosegli nekoliko manj meril odraslosti kot Slovenci in Američani, razlike pa so bile statistično pomembne. Do tega je prišlo predvsem zato, ker je opazno več slovenskih študentov (68 %) v primerjavi z Avstrijci (41 %) in Američani (35 %) poročalo, da niso pretirano čustveno navezani na svoje starše, medtem ko je precej več Američanov kot Evropejcev (12 % v Avstriji in Sloveniji) navedlo, da so že prevzeli dolgoročne obveze do drugih (polovica).

Sklenemo lahko, da so podobnosti v doseženih merilih odraslosti med študenti iz treh držav bistveno bolj očitne kot razlike med njimi. Njihove študijske obveznosti najverjetneje prispevajo k temu, da le izjemoma dosegajo merila na področju *prehoda v socialnih vlogah*, tj. se poročijo, imajo otroke, so zaposleni za polni delovni čas, zaključijo svoje izobraževanje, se ustalijo v poklicu in se finančno osamosvojijo od staršev. Tudi družba, v kateri živijo, poudarja individualistične vrednote (osebno odgovornost, zanašanje nase, svobodo izbire; Schwartz, 2007) in pretežno individualistično pojmovanje odraslosti (Arnett, 2003; Puklek Levpušček in Zupančič, 2010; Townshend idr., 2009), kar lahko prispeva k temu, da študenti v treh državah skoraj brez izjeme sprejemajo *odgovornost za svoja dejanja* in se *neodvisno odločajo* (merili na področju *neodvisnosti*). Študenti se tudi

v veliki meri *prilagajajo družbenim normam*, čeprav temu področju meril ne pripisujejo posebej velike pomembnosti pri vstopu v odraslost (Puklek Levpušček idr., 2010; Townshend idr., 2009). Predpostavljamo, da se večina študentov enostavno nikoli ni vpletala v nekatera vedenja, ki jih zajemajo merila na področju *prilaganja normam* v CTA (kraja, vandalizem, raba nedovoljenih drog), medtem ko so druga razširjena tudi med odraslimi (npr. pitje alkohola, preklinjanje). »Doseganje« navedenih meril tako verjetno ne odraža pomembnih razvojnih mejnikov za vstop v odraslost v smislu vse večjega upoštevanja drugih.

2.4 Primerjava subjektivnih meril odraslosti, zaznanih družbenih meril in doseženih meril odraslosti pri slovenskih študentih

Na sliki 4 je prikazana primerjava med merili odraslosti, kot jih zaznavajo študenti v slovenski družbi, njihovimi subjektivnimi merili o odraslosti in merili, za katere menijo, da jih dosegajo. Podatki so bili zbrani s tremi oblikami CTA (družbena, subjektivna in osebno dosežena merila). Vzorec sodelujočih študentov je predstavljen na str. 39.

Slika 4: Primerjava zaznanih družbenih meril, subjektivnih meril in doseženih meril odraslosti pri slovenskih študentih (% %)

V svojih zaznavah družbenih meril in subjektivnih meril o odraslosti študenti kot podobno pomembna pa tudi kot najpomembnejša za odraslost navajajo posameznikove zmožnosti za ustvarjanje družine in osebno neodvisnost. Razlika med ravno pomembnosti zaznanih družbenih in subjektivnih meril je zelo majhna tudi na področju *prilaganja normam*, največja pa je na področju *prehoda v vlogah* – prehodi so v subjektivnih predstavah študentov o odraslih manj pomembni. Glede na poročila študentov slovenska družba podobno raven pomembnosti pripisuje

prilagajanju posameznika normam, prehodom v vlogah, biološkimi, legalnim/kronološkimi prehodom in posameznikovi soodvisnosti, medtem ko študenti osebno pripisujejo nizko raven pomembnosti *prehodom v socialnih vlogah in legalnim/kronološkimi prehodom* kot merilom odraslosti.

Študenti večinoma dosegajo *biološka in legalna/kronološka merila odraslosti*, vendar teh področij ne zaznavajo kot visoko pomembnih v družbi, niti jim sami ne pripisujejo posebnega pomena pri opredelitvi odraslosti. Podobno, čeprav manj očitno, lahko opazimo glede *prilagajanja normam*. Merila na področjih, ki jih študenti v manjši meri dosegajo, vendar so zaznana kot družbeno in osebno pomembna za odraslost, se nahajajo na področjih *neodvisnosti*, medtem ko so razlike med pomembnostjo in ravno doseženih meril razmeroma največje na področjih *zmožnosti ustvarjanja družine in prehoda vlog*. Te razlike se najverjetneje pojavljajo zaradi že navedenih razlogov (študijske obveznosti in finančna odvisnost ter posledično odlog prevzemanja odraslih socialnih vlog ter materialnega in bivanjskega osamosvajanja od staršev).

V nadaljevanju so predstavljena posamezna merila s področij *neodvisnosti* (tabela 1), *zmožnosti ustvarjanja družine* (tabela 2), *prilagajanja normam* (tabela 3), *bioloških* (tabela 4), *legalno/kronoloških prehodov* (tabela 5) in *prehodov v vlogah* (tabela 6) ter *soodvisnosti* (tabela 7), in sicer z vseh treh perspektiv slovenskih študentov: zaznane družbene in osebne (subjektivne) pomembnosti ter samoocene osebno doseženih meril.

Tabela 1: *Primerjava odstotkov slovenskih študentov, ki posamezna merila neodvisnosti pojmujejo kot pomembna v družbi, osebno pomembna in osebno dosežena*

Merila neodvisnosti	Družbena merila	Subjektivna merila	Dosežena merila
Oseba ...			
... ni pretirano čustveno navezana na starše.	71,7	62,3	68,2
... sprejema odgovornost za posledice svojih dejanj.	96,0	100	97,5
... živi v lastnem gospodinjstvu (ne skupaj s starši).	81,0	60,5	18,6
... je finančno neodvisna od staršev.	93,5	88,1	13,0
... vzpostavi odnos s starši, v katerem ima enakovredno odraslo vlogo.	86,6	94,5	71,0
... ima osebna prepričanja in vrednote, za katere se je opredelila neodvisno od staršev ali drugih.	81,1	97,0	93,5

Iz tabele 1 je razvidno, da skoraj vsi slovenski študenti (več kot 95 %) v družbi zaznavajo *sprejemanje odgovornosti za posledice svojih dejanj* kot pomembno merilo odraslosti, prav tako to merilo osebno zaznavajo kot pomembno in menijo, da so ga tudi dosegli. Podobno opazimo glede samostojnega oblikovanja osebnih prepričanj in vrednot ter vzpostavljanja enakovredne odrasle vloge s starši, saj pri teh dveh merilih večina študentov (več kot 70 %) odgovarja pritrdilno. Velike razlike med zaznanimi družbenimi in osebnimi ter doseženimi merili odraslosti pa se pojavljajo glede življenja v lastnem gospodinjstvu in finančne neodvisnosti posameznika. Slednji dve merili dosega bistveno manjši odstotek študentov v primerjavi s pomembnostjo, ki jo tem merilom odraslosti pripisujejo sami in (po njihovem mnenju) tudi slovenska družba. Navedena razlika med doseženimi, subjektivnimi in družbenimi merili seveda ni presenetljiva, saj so bili udeleženci študenti, ki se še izobražujejo, niso zaposleni in so tako finančno odvisni. Slednje pa se povezuje tudi z možnostjo odselitve od staršev.

Največ študentov zaznava posameznikovo *odgovornost za lastna dejanja* kot pomembno družbeno, subjektivno in osebno že doseženo merilo odraslosti. Preko 90 % jih kot pomembno družbeno merilo odraslosti ocenjuje tudi *finančno neodvisnost*, kot pomembno subjektivno merilo pa *vzpostavljanje enakovredne odrasle vloge v odnosu s starši* ter *oblikovanje lastnih prepričanj in vrednot*. Slednje jih preko 90 % navaja tudi kot že doseženo merilo. V primerjavi z zaznanimi družbenimi merili je v subjektivnih predstavah študentov o odraslosti razmeroma manj pomembno življenje v lastnem gospodinjstvu (ločeno od izvorne družine) in odsotnost pretirane čustvene navezanosti posameznika na starše, pomembnejše pa je posameznikovo samostojno oblikovanje osebnih prepričanj in vrednot. Nekoliko presenetljivo razmeroma »majhen« odstotek (72 % do 81 %) študentov kot družbeno pomembna merila odraslosti zaznava *življenje posameznika ločeno od staršev*, *odsotnost pretirane čustvene navezanosti na starše* in *posameznikovo oblikovanje osebnih prepričanj ter vrednot*.

Podatki v tabeli 2 kažejo, da velika večina študentov (preko 90 %) (z izjemo vodenja gospodinjstva za moške) zaznava merila na področju *posameznikove zmožnosti ustvarjanja družine* kot pomembna družbena merila za prehod v odraslost. Pomembnost teh meril se kaže tudi v njihovih osebnih predstavah o odraslosti (več kot 80 % študentov zaznava vsako izmed meril na tem področju kot nujno pri opredelitvi odraslega), čeprav so odstotki študentov, ki se strinjajo z njimi (subjektivna merila), nekoliko manjši od odstotka študentov, ki se strinjajo s pomembnostjo istih meril v slovenski družbi (družbena merila). Posamezniki tudi zaznavajo družbena merila nekoliko bolj v skladu s tradicionalno delitvijo socialnih spolnih vlog (npr. 70 % jih meni, da naj bi bil moški zmožen voditi gospodinjstvo, 95 %

pa jih meni enako za žensko), kot je to razvidno iz njihovih subjektivnih meril (npr. 84 % študentov navaja, naj bi bil moški zmožen voditi gospodinjstvo, 93 % pa jih navaja enako za žensko). Podobne trende zasledimo pri drugih merilih s tega področja, so pa razlike med zaznanimi družbenimi in subjektivnimi merili za odrasle moške in ženske majhne, razen pri samostojnem vodenju gospodinjstva. Nekoliko več študentov na primer za moške v primerjavi z ženskami meni, da je *zmožnost skrbi za varnost družine* in *zmožnost finančnega vzdrževanja družine* pomembno merilo odraslosti, medtem ko jih nekoliko več meni, da je za ženske v primerjavi z moškimi pomembno merilo odraslosti *zmožnost skrbi za otroke*. Navedene razlike se pojavljajo pri presojanju družbenih in subjektivnih meril odraslosti.

Tabela 2: *Primerjava odstotkov slovenskih študentov, ki posamezna merila zmožnosti za ustvarjanje družine pojmujejo kot pomembna v družbi, osebno pomembna in osebno dosežena*

Merila zmožnosti za ustvarjanje družine	Družbena merila	Subjektivna merila	Dosežena merila
Oseba je ...			
... zmožna skrbeti za varnost svoje družine (moški).	96,9	94,9	29,5
... zmožna skrbeti za varnost svoje družine (ženska).	93,9	90,4	
... zmožna skrbeti za otroka (moški).	94,4	86,9	16,6
... zmožna skrbeti za otroka (ženska).	96,9	88,9	
... zmožna vodenja gospodinjstva (moški).	70,3	83,8	53,0
... zmožna vodenja gospodinjstva (ženska).	95,5	93,4	
... zmožna finančnega vzdrževanja svoje družine (moški).	97,9	89,4	5,1
... zmožna finančnega vzdrževanja svoje družine (ženska).	91,4	84,8	

Na področju *zmožnosti za ustvarjanje družine* so razlike med merili odraslosti, ki jih študenti zaznavajo kot družbeno in osebno pomembne, ter merili, za katere menijo, da jih dosegajo, očitne. Razmeroma najmanjše so razlike glede samooocenjene *zmožnosti za samostojno vodenje gospodinjstva* (nekoliko več kot polovica študentov meni, da so tega zmožni), razmeroma največje pa glede *finančne zmožnosti skrbi za družino* (5 % študentov poroča o tej svoji zmožnosti). Te razlike se verjetno povezujejo z dejstvom, da so študenti sicer vedenjsko samostojni (kljub temu preseneča, da jih le polovica sebi pripisuje zmožnost samostojnega vodenja

gospodinjstva; morda so imeli v mislih tudi finančno stran tega vodenja), vendar so finančno odvisni in imajo študijske obveznosti.

Tabela 3: Primerjava odstotkov slovenskih študentov, ki posamezna merila prilagajanja normam pojmujejo kot pomembna v družbi, osebno pomembna in osebno dosežena

Merila prilagajanja normam Oseba ...	Družbena merila	Subjektivna merila	Dosežena merila
... se izogiba uživanju nedovoljenih drog.	79,6	64,2	82,0
... ima le enega spolnega partnerja.	60,2	42,0	63,0
... se izogiba »manj hudim« kriminalnim dejanjem, npr. kraja, vandalizem.	82,6	79,4	97,0
... se izogiba preklinjanju in rabi vulgarnih besed.	30,0	34,3	49,3
... varno vozi in upošteva omejitve hitrosti.	60,0	60,0	70,1
... se izogiba pijančevanju.	57,0	68,0	73,7
... uporablja kontracepcijo, ko je seksualno aktivna in ne želi imeti otroka.	79,1	83,1	85,0
... se izogiba vožnji v vinjenem stanju.	75,1	83,6	90,5

Prilagajanje normam je področje predstav o odraslosti, na katerem večji odstotek študentov poroča o doseganju vsakega izmed meril v primerjavi z odstotkom študentov, ki ta merila ocenjujejo kot družbeno (družbena merila) in osebno (subjektivna merila) pomembna. Morda so študenti na tem področju, ki ima izrazito normativno konotacijo, podali nekoliko več socialno zaželenih odgovorov o doseženih merilih kot na drugih področjih. Po drugi strani to področje zajema vedenje, v katerega se vpleta razmeroma majhen odstotek posameznikov v populaciji (npr. uživanje nedovoljenih drog, kriminalna dejanja), v primerjavi s tistimi, ki se ne vedejo na opisani način. Tako je iz tabele 3 razvidno, da so *izogibanje vpletanju v kriminalna dejanja, izogibanje vožnji avta pod vplivom alkohola ter uporaba kontracepcije* merila, ki jih največ študentov zaznava kot pomembna v družbi (vsaj tri četrtine), pomembna v njihovih osebnih predstavah o odraslosti (pomembna so več kot trem četrtinam študentov), s temi merili pa se ujema tudi njihovo vedenje (več kot 80 % pritrdilnih odgovorov).

Ujemanje med dvema vrstama meril opazimo tudi glede *preklinjanja*, ki ga mladi večinoma ne zaznavajo kot pomembno družbeno (70 % odgovorov) in kot subjektivno merilo odraslosti (66 % odgovorov), razmeroma pogosto pa sami preklinjajo (polovica odgovorov). V zvezi z razmeroma manj pomembnimi družbenimi merili odraslosti rezultati nakazujejo, da je vsaj v predstavah študentov slovenska družba

razmeroma strpna do spolnih razmerij odraslih z več osebami, pijančevanja ter tvegane vožnje in kršenja omejitev hitrosti.

V primerjavi s subjektivnimi merili opazno več študentov zaznava *izogibanje uživanju nedovoljenih drog in spolne stike le z enim partnerjem* kot družbeno merilo odraslosti, medtem ko nekoliko več študentov pojmuje *izogibanje pijančevanju in vožnji avta v vinjenem stanju* kot merilo odraslosti v primerjavi z zaznano družbeno pomembnostjo teh dveh meril. Morda se subjektivne predstave mladih o odraslosti bolj osredotočajo na vedenje, ki je bolj razširjeno (uživanje alkohola), in na zakon o mladih voznikih (nična toleranca alkohola), medtem ko v slovenski družbi zaznavajo večjo strpnost do uživanja alkohola (odraža se v zaznanem družbeno manj pomembnemu merilu »izogibanje pijančevanju«), ne pa tudi do uživanja nedovoljenih drog. Slednje je pri veliki večini študentov zaznano kot pomembno družbeno merilo odraslosti, razmeroma manj študentov pa ga opredeljuje kot svoje osebno merilo odraslosti.

Tabela 4: *Primerjava odstotkov slovenskih študentov, ki posamezna biološka merila pojmujejo kot pomembna v družbi, osebno pomembna in osebno dosežena*

Biološka merila Oseba ...	Družbena merila	Subjektivna merila	Dosežena merila
... je biološko zmožna imeti otroka (moški).	65,8	52,8	90,3*
... je biološko zmožna imeti otroka (ženska).	69,8	100	
... ima spolne odnose.	56,2	29,9	78,6
... njena telesna rast je končana.	53,7	48,3	92,5

* Oseba odgovarja zase, če je biološko zmožna imeti otroka.

Posamezna biološka merila, prikazana v tabeli 4, študenti sicer večinoma zaznavajo kot pomembna merila odraslosti v družbi (zlasti sposobnost reprodukcije), velika večina študentov ta merila tudi dosega, kar je glede na biološko rast človeka (Tomazo Ravnik, 2004) in razvoj reproduktivnega vedenja (npr. Puklek Levpušček in Zupančič, 2007) povsem normativno, vendar več študentov zaznava družbena merila z drugih področij kot pomembnejša za odraslo osebo. Precejšnje razlike pa se pojavljajo med posameznimi subjektivnimi merili na področju bioloških prehodov. Razen reproduktivne sposobnosti žensk biološke prehode študenti pojmujejo kot manj pomembne za odraslo osebo v primerjavi z zaznanimi družbenimi merili. Razlika med dvema vrstama zaznanih meril je najbolj očitna pri *spolni dejavnosti*, saj jo manj kot tretjina študentov pojmuje kot pomembno merilo odraslosti, več

kot polovica pa jih spolno dejavnost ocenjuje kot pomembno družbeno merilo. Obratno vsi študenti opredeljujejo *reproduktivno sposobnost žensk* kot merilo odraslosti v primerjavi s približno dvema tretjinama udeležencev, ki to merilo zaznavajo kot pomembno družbeno merilo. Velika razlika med odstotkom študentov, ki navajajo *reproduktivno sposobnost pri ženskah* (vsi) za pomembno osebno merilo odraslosti, in odstotkom tistih, ki to sposobnost pojmujejo kot pomembno pri moških (približno polovica), je nepričakovana. Morda nakazuje prisotnost tradicionalnega pojmovanja spolov pri študentih (npr. »najpomembnejša vloga žensk v družbi je reprodukcija«) in/ali močno usmerjenost študentov (v vzorcu sta bili dve tretjini študentk) na materinstvo (npr. nosečnost, rojstvo).

Tabela 5: Primerjava odstotkov slovenskih študentov, ki posamezna legalna/kronološka merila pojmujejo kot pomembna v družbi, osebno pomembna in osebno dosežena

Legalna/kronološka merila Oseba ...	Družbena merila	Subjektivna merila	Dosežena merila
... je dopolnila starost 18 let.	77,8	41,5	99,0
... ima vozniški izpit.	58,7	32,8	84,1
... je dopolnila starost 21 let.	36,9	17,5	49,0

Iz tabele 5 je razvidno, da je po mnenju približno treh četrtin študentov *polnoletnost* (18 let) v slovenski družbi pomembno merilo odraslosti, medtem ko ostali dve merili zaznavajo kot manj pomembni za odraslost. Večina udeležencev vsako izmed teh meril ne pojmuje kot pomembno v svojih osebnih predstavah o odraslosti. Dosežena merila odražajo zgolj kronološko starost vzorca, ki je bila v povprečju 21 let. Velika večina je pri teh letih opravila vozniški izpit, ki pa mu dve tretjini študentov ne pripisuje pomembnosti pri doseganju odraslosti.

Tabela 6: Primerjava odstotkov slovenskih študentov, ki posamezne prehode vlog pojmujejo kot pomembne v družbi, osebno pomembne in osebno dosežene

Prehodi vlog Oseba ...	Družbena merila	Subjektivna merila	Dosežena merila
... ima vsaj enega otroka.	30,9	6,0	1,0
... se ustali na poklicni poti.	87,6	53,7	10,9
... je poročena.	37,3	5,5	0,5
... je kupila hišo ali stanovanje.	70,1	31,3	1,5
... je zaposlena za polni delovni čas.	80,0	32,8	5,5
... je končala z izobraževanjem.	80,6	38,3	3,5

Podatki v tabeli 6 kažejo, da večina študentov kot pomembna družbena merila odraslosti pojmuje *zaključek izobraževanja* ter z njim povezano *poklicno pot posameznika, zaposlitev in lastništvo*, medtem ko tradicionalni vlogi *poroke in starševstva* ne pripisuje pomembnosti z zaznane perspektive slovenske družbe. Večina študentov merilom s področja *prehoda vlog* osebno (subjektivna merila) ne pripisuje pomembnosti: razmeroma največ tistim, ki so povezani z ustalitvijo na poklicni poti in najmanj poroki ter starševstvu. Glede na to, da je bila raziskava izvedena s študenti, zelo nizek odstotek posameznikov, ki dosega merila na področju prehoda vlog, ne preseneča: ker študirajo, niso končali z izobraževanjem, niso se polno zaposlili in ustalili na poklicni poti; verjetno zaradi študijskih obveznosti in finančne odvisnosti od izvorne družine le izjemoma oblikujejo lastno družino.

Tabela 7: Primerjava odstotkov slovenskih študentov, ki posamezna merila soodvisnosti pojmujejo kot pomembna v družbi, osebno pomembna in osebno dosežena

Merila soodvisnosti Oseba ...	Družbena merila	Subjektivna merila	Dosežena merila
... ima dolgotrajno ljubezensko razmerje.	49,0	21,9	56,5
... je pridobila dober nadzor nad lastnimi čustvi.	80,1	89,1	65,7
... je sprejela vseživljenjske obveze do drugih.	40,2	16,9	12,1

Podatki v tabeli 7 nakazujejo, da velika večina študentov pripisuje *posameznikove-mu dobremu nadzoru nad čustvi* družbeno (80 % odgovorov) in osebno pomembnost (89 % odgovorov) pri opredelitvi odrasle osebe, prav tako dve tretjini menita, da sta to merilo že dosegli. Manj študentov (polovica) navaja, da je posameznikova *dolgotrajna intimna zveza* pomembno družbeno merilo odraslosti. Več kot polovica udeleženih izpolnjuje to merilo soodvisnosti, vendar mu subjektivno večinoma ne pripisuje pomembnosti (78 % študentov) pri doseganju odraslosti. Tudi *sprejemanje dolgotrajnih obvez do drugih* študenti večinoma ne pojmujejo kot pomembno pri opredelitvi odraslosti z vidika zaznanih družbenih meril (60 % posameznikov), še manj pa z vidika subjektivnih meril (83 % študentov). Tega merila tudi sami večinoma (88 %) ne dosegajo.

2.5 Povezanost doseženih meril odraslosti z demografskimi značilnostmi in osamosvajanjem od izvorne družine

V raziskavi s slovenskimi, avstrijskimi in študenti iz Michigana (Zupančič idr., 2009) smo proučili povezavo doseženih *meril odraslosti* (kot jih merimo s samooceno pri CTA) s starostjo (od 18 do 27 let), spolom, načinom bivanja (pri starših/ločeno od staršev), partnersko zvezo (ima/nima stalnega partnerja) in dimenzijami posameznikovega osamosvajanja v odnosu do staršev. Najprej so rezultati regresijske analize z demografskimi spremenljivkami (starost, spol, način bivanja in partnerska zveza) kot napovedniki pokazali, da so povezave pri študentih iz vsake izmed dežel podobne, z napovedniki pa pojasnimo med 15 % in 19 % variabilnosti v doseženih merilih odraslosti. Napovedna vrednost dimenzij osamosvajanja (v odnosu do mame in očeta ločeno) je bila prav tako podobna med študenti iz treh držav, a dosledno nizka (do 4 % pojasnjene variance); kot pomemben posamezni napovednik se je izmed šestih dimenzij pokazalo le *zanikanje potrebe po navezanosti s starši*.

Na tej podlagi smo preverili skupni regresijski model napovedi doseženih meril odraslosti, v katerem smo upoštevali spol, način bivanja, partnersko zvezo in pripadnost deželi kot napovedne spremenljivke ter starost študentov in znanje potrebe po navezanosti s starši kot kovariata. Z modelom smo pojasnili približno petino variabilnosti v doseženih merilih odraslosti pri študentih. Višja starost udeležencev, znanje oz. manj močna potreba po navezanosti na starše, spol (študentke so poročale o več doseženih merilih kot študenti), razmeroma stabilna partnerska zveza in pripadnost deželi (Američani so poročali o več doseženih merilih kot študenti iz dveh evropskih držav) so pomembno prispevali k samooceni doseženih meril odraslosti (Zupančič idr., 2009). Posamezni pomembni napovedniki pa so razmeroma šibko napovedovali merila odraslosti, med njimi razmeroma najboljše *starost študentov*.

Starost študentov lahko prispeva k doseganju meril odraslosti zaradi konsolidacije identitete (starostni upad v raziskovanju identitete; Arnett, 2000), spoznavnih sprememb (od iskanja absolutnih resnic preko relativizma k oblikovanju samoizbranih prepričanj in vrednot; Perry, 1070/1999) in osebnostnih sprememb (starostni porast vestnosti, sprejemljivosti, odprtosti in upad nevticizma; Robins, Fraley, Roberts in Trzesniewski, 2001). Navedena zveza podpira predpostavko, da je prehod iz mladostništva v odraslost dolgotrajen in postopen, kar se odraža tudi v posameznikovem zaznavanju lastnega razvojnega položaja kot položaja »nekje vmes« med mladostništvom in odraslostjo, s starostjo posameznikov pa pogostost takega pojmovanja sebe med mladimi upada (Arnett, 2006). Tudi pri mladih iz

držav, ki so sodelovale v naši raziskavi, je bil že predhodno podprt starostni upad identitetnega raziskovanja in porast sprejemanja obvez do drugih v smislu vse večje pripravljenosti za prevzemanje odraslih vlog in odgovornosti do drugih (Arnett, 2000; Pfeiffer in Nowak, 2001; Rener, Sedmak, Švab in Urek, 2006). *Študentke* iz vsake izmed treh sodelujočih dežel v naši raziskavi so dosegle nekoliko več meril odraslosti kot študenti (Zupančič idr., 2009), kar se ujema z nacionalnimi podatki o prehodu vlog (poroka, starševstvo), ki ga prej izkusijo ženske kot moški (Arnett, 2006; Pfeiffer in Nowak, 2001; Puklek Levpušček in Zupančič, 2007).

Ker se ženske prej odselijo od doma izvirne družine kot moški (Eurostat Press Office, 2009; Lavrič idr., 2010; Seiffge-Krenke, 2006) in *samostojno bivanje* načeloma pospeši posameznikov razvoj osebne neodvisnosti, na primer samostojno vodenje gospodinjstva, prevzemanje odgovornosti v vsakdanjem življenju, zanašanje na lastno presojo, finančno osamosvajanje in preoblikovanje odnosa s starši v smeri enakovrednih odnosov (Arnett, 2007), smo pričakovali, da bodo študenti, ki ne živijo doma, poročali o več doseženih merilih odraslosti, podobno kot mladi na prehodu v odraslost v Belgiji (Kim in Beyers, 2010). Vendar so rezultati naše mednarodne raziskave pokazali (Zupančič idr., 2009), da samostojno bivanje pri študentih iz obravnavanih treh dežel ni pomemben dejavnik doseženih meril odraslosti. V skladu s teorijo racionalne izbire (Goldscheider in Da Vanzo, 1986) je zveza ravno obratna, tj. eden izmed razlogov za odselitev mladih od staršev je njihovo doseganje nekaterih meril odraslosti, kot so na primer zaključek izobraževanja, zaposlitev za polni delovni čas, odločitev za (izven)zakonsko zvezo. Teh meril pa študenti v našem mednarodnem vzorcu še niso dosegli. Razhajanje z ugotovitvami belgijske raziskave bi delno lahko pojasnili s sestavo vzorca, kajti polovica udeležencev v tej raziskavi so bili študenti, medtem ko so drugi že dosegli navedena merila prehoda v vlogah, v povprečju pa so bili starejši. Vsaj podatki v drugih slovenskih študijah tudi kažejo, da so mladi na prehodu v odraslost, bodisi študenti ali ne, enako zadovoljni s svojim načinom bivanja (pri starših ali izven doma), ne glede na način bivanja izražajo podobno navezanost na starše in od njih prejmejo podobno raven opore (Durjava, 2009; Lavrič idr., 2010; Svetina in Kovač, 2010). Poleg tega slovenski študenti v primerjavi s svojimi avstrijskimi vrstniki in vrstniki iz ZDA manj pogosto poročajo o pretirani čustveni navezanosti na starše ter bolj pogosto o vzpostavitvi odnosa s starši, v katerem imajo enakovredno vlogo, in sicer kljub temu, da bistveno pogosteje bivajo z njimi (Zupančič idr., 2009).

Razmeroma stalna *partnerska zveza* je pomembno, pa čeprav v majhni meri, prispevala k doseženim merilom odraslosti pri študentih v naši mednarodni raziskavi, še zlasti pri slovenskih študentih v primerjavi z avstrijskimi in ameriškimi

(Zupančič idr., 2009). Intimno razmerje s partnerjem seveda povečuje verjetnost doseganja meril v CTA, kot so na primer *spolni odnosi, uporaba kontracepcije, intimno razmerje le z enim partnerjem, vpletenost v dolgotrajno ljubezensko razmerje*. Poleg tega partnerska zveza vključuje pomembne sestavine socializacije, npr. posameznikovo učenje zavzemanja odraslih vlog v partnerskem odnosu, razvoj spretnosti razreševanja partnerskih konfliktov, razumevanja medosebnih odnosov in vedenja v interakciji z odraslimi, v katerih mladi posameznik pridobiva enakovredno vlogo. Tako spreminjanje vedenja lahko prispeva k razvoju dolgotrajne partnerske skupnosti, ki vključuje vzajemno sprejemanje obvez do intimnega partnerja (Arnett, 2007), in k preoblikovanju odnosa s starši v smeri odnosa med enakovrednimi odraslimi (npr. Masche, 2008).

Tudi ob nadzoru starosti študentov (v ZDA so bili v povprečju eno leto mlajši kot v Avstriji in Sloveniji) so glede na samoocene Američani dosegli nekoliko (vendar statistično pomembno) več meril kot njihovi vrstniki iz dveh evropskih dežel (Zupančič idr., 2009). Analiza na ravni področij doseženih meril je pokazala, da prvi predvsem pogosteje poročajo o doseženih merilih *zmožnosti za ustvarjanje družine*, kar bi sicer lahko nekoliko spekulativno pojasnili z njihovim višjim ekonomskim standardom (The World Bank, 2008) in tudi močnejšo težnjo po ugodni predstavitvi sebe (Tilton-Weaver in Kakihara, 2007).

Značilnosti *osamosvajanja* v odnosu do staršev, zlasti vidiki avtonomije/povezanosti, se pri študentih niso pokazale kot pomembne pri doseganju meril odraslosti (Zupančič idr., 2009), kar je nekoliko presenetljivo. Osamosvajanje v odnosu do staršev opredeljujemo kot proces posameznikovega razvoja samostojnosti (individualnosti, samouravnavaanja, zanašanja nase, neodvisnega odločanja) ob sočasnem vzdrževanju povezanosti s starši (vzajemna opora, skrbnost, komunikacija, čustvena dostopnost). Ta proces ima pomembno vlogo v spoprijemanju z razvojnimi nalogami in prilagajanju mladostnikov (Kruse in Walper, 2008) ter mladih na prehodu v odraslost (Buhl, 2008; Lamborn in Groh, 2009; Masche, 2008). Ker avtonomnost v kombinaciji s povezanostjo med odraslim otrokom in starši napoveduje uspešno prilagajanje mladih (Arnett, 1998, 2007; Seiffge-Krenke, 2006), smo pričakovali, da bodo samoocene študentov pri dimenzijah avtonomnosti/povezanosti (uspešno osamosvajanje, iskanje opore, nizka raven zanikanja potrebe po navezanosti; Kruse in Walper, 2008) napovedovale dosežena merila odraslosti, medtem ko bodo težave na tem področju, tj. nizka raven čustvene avtonomije, negotovost in anksioznost v odnosu s starši (ambivalentnost, strah pred izgubo naklonjenosti in anksioznost pred polasčanjem) negativno povezani z doseženimi merili odraslosti. Vendar se je v naši raziskavi pokazalo, da pokazatelji osamosvajanja, prvotno prepoznani v mladostništvu

(Puklek Levpušček, 2006; Walper, 1997), verjetno nimajo enakega pomena oziroma nimajo prilagoditvene vrednosti tudi na prehodu v odraslost. Visoka raven, na primer iskanja opore pri starših (fizična in čustvena bližina s starši), se očitno ne povezuje z uspešnim procesom prilagajanja na prehodu v odraslost. Bolj kot navedena vidika opore sta v tem obdobju verjetno pomembna funkcionalna in socialna opora, ki ju mladi pričakujejo in potrebujejo v odnosu s starši. Podobno zanikanje potrebe po navezanosti s starši, ki v mladostništvu predstavlja zavračanje bližine in opore staršev, na prehodu v odraslost odraža posameznikovo raven neodvisnosti od staršev, močnejše zanašanje nase, samostojno razmišljanje in odločanje, ki med mladostništvom in odraslostjo opazno narašča. S tem tudi lahko pojasnimo pozitivno povezanost med višjo ravnjo zanikanja potrebe po navezanosti s starši in doseženimi merili odraslosti pri študentih iz treh dežel (Zupančič idr., 2009).

2.6 Dejavniki, ki po mnenju študentov spodbujajo in zavirajo vstop v odraslost

V študiji z avstrijskimi, slovenskimi in severnoameriškimi študenti nas je zanimala tudi subjektivna zaznava študentov o pomembnih dejavniki vstopa v odraslost, in sicer: kateri dejavniki vstop v odraslost spodbudijo in kateri ga zavirajo. Ker smo želeli ugotoviti povsem osebna pojmovanja omenjenih dejavnikov, smo študentom zastavili dve odprti vprašanji: »Navedite, kateri dejavniki (okoliščine, dogodki, stvari) spodbujajo vstop v odraslost.« in »Navedite, kateri dejavniki (okoliščine, dogodki, stvari) zavirajo vstop v odraslost.« Na osnovi pregleda odgovorov študentov treh držav in skupnega dogovarjanja raziskovalcev smo oblikovali enotno kodirno shemo za vse tri države. Kategorije in podkategorije odgovorov so bile pridobljene izključno na podlagi odgovorov študentov in ne izhajajo iz vnaprej predpostavljenega modela kategorij. V tabeli 8 so prikazane osnovne kategorije spodbujevalnih in zaviralnih dejavnikov ter primeri podkategorij za vsako vrsto dejavnikov posebej.

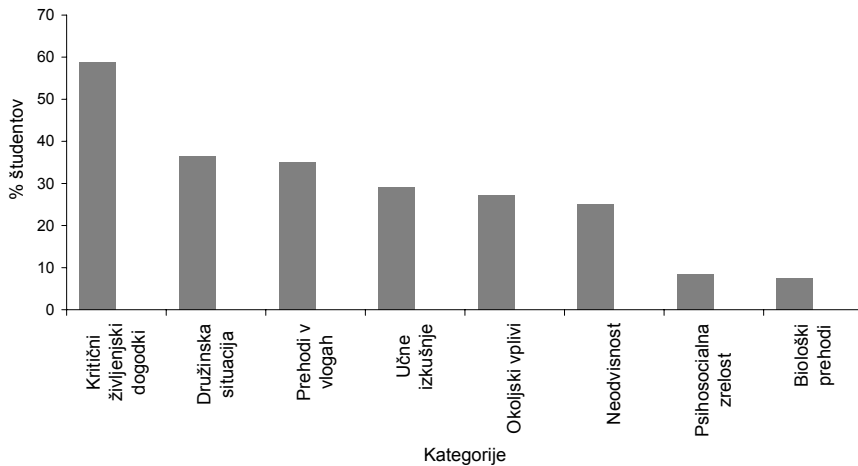
Shema kategorij v tabeli 8 kaže, da smo odgovore študentov pri spodbujevalnih in zaviralnih dejavniki lahko uvrstili v enotne kategorije. Temeljni dejavniki, ki spodbujajo oz. zavirajo prehod v odraslost, se torej s perspektive študentov ne razlikujejo. Pri nekaterih kategorijah se odgovori razlikujejo le glede smeri delovanja (npr. samozaupanje je spodbujevalni dejavnik, nizko samozaupanje pa zaviralni).

Tabela 8: Prikaz kategorij ter primerov podkategorij spodbujevalnih in zaviralnih dejavnikov vstopa v odraslost

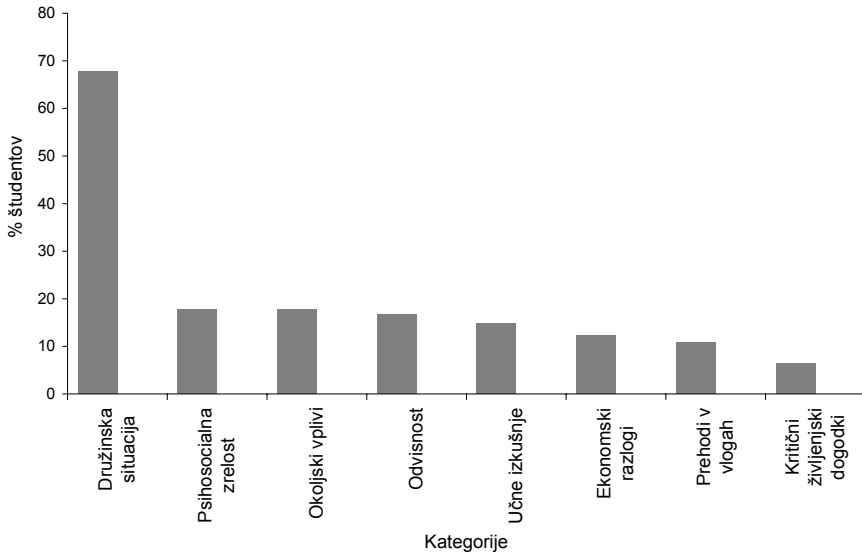
Kategorije	Podkategorije/spodbujevalni dejavniki	Podkategorije/zaviralni dejavniki
Kritični življenjski dogodki	npr. travmatična izkušnja, smrt staršev ali drugega sorodnika, bolezen	npr. travmatična izkušnja, smrt staršev ali drugega sorodnika, bolezen
Prehodi v vlogah	npr. zaposlitev, poroka in stabilno partnerstvo, otroci, skrb za sorojence	npr. nezaposlenost, pomanjkanje in/ali nesprejemanje odgovornosti
Neodvisnost/odvisnost	npr. življenje na svojem, neodvisno sprejemanje osebnih odločitev, sprejemanje odgovornosti za posledice svojih dejanj, finančna neodvisnost, osebni cilji	npr. življenje s starši, finančna odvisnost, odsotnost sprejemanja lastnih odločitev
Prilagajanje normam	npr. storiti kaznivo dejanje, prilagajanje zahtevam družbe, delovna etika	npr. storiti kaznivo dejanje, samodestruktivne odločitve, zloraba drog, tvegano vedenje, problemi z avtoriteto
Psihosocialna zrelost	npr. zrelost, motivacija, samozaupanje, učenje iz napak	npr. nezrelost, izolacija, želja ne odrasti, odsotnost želje po doseganju ciljev, lenost, nizko samozaupanje
Biološki prehodi	npr. nosečnost, puberteta, želja po spolnosti	npr. mentalna ali fizična oviranost, počasnejši telesni razvoj, nosečnost
Legalni/kronološki prehodi	npr. religiozni rituali, vozniško dovoljenje, volilna pravica, starost	npr. starost, brez vozniškega dovoljenja
Učne izkušnje	npr. potovanja, formalno izobraževanje, modrost, življenjske izkušnje, znanje, diploma	npr. se formalno ne izobražuje, pomanjkanje znanja, pomanjkanje izkušenj, podaljšan šolanje
Družinska situacija	npr. neskrbni starši, vzgojni slog, enostarševske družine, odgovornost v mladih letih, slabi odnosi s starši	npr. zloraba, vzgojni slog, navezanost
Ekonomski razlogi	npr. neugodni ekonomski razlogi, ugodni ekonomski razlogi, socialnoekonomski položaj	npr. neugodni ekonomski razlogi, ugodni ekonomski razlogi, socialnoekonomski položaj
Okoljski vplivi	npr. socialni stiki, intimni odnosi, modeli, mediji	npr. slabi odrasli modeli, pomanjkanje socialnih stikov, slabi socialni stiki

Podobno kot pri kategorizaciji odgovorov na odprto vprašanje o merilih odraslosti so kategorizacijo odgovorov opravili trije usposobljeni ocenjevalci: dva nacionalna ocenjevalca ter ocenjevalec iz ene izmed sodelujočih držav. Zaradi jezikovne ovire pri vključitvi tretjega ocenjevalca smo slovenske odgovore prevedli v angleški jezik. Skladnost med ocenjevalci, ki smo jo ugotavljali s koeficientom kappa (κ), se je pokazala kot dobra. Pri spodbujevalnih dejavnikih je bil interval skladnosti med dvema nacionalnima ocenjevalcema med $\kappa = 0,71$ in $\kappa = 0,83$ ter med tremi ocenjevalci med $\kappa = 0,74$ in $\kappa = 0,81$. Pri zaviralnih dejavnikih je bil interval skladnosti med dvema nacionalnima ocenjevalcema med $\kappa = 0,80$ in $\kappa = 0,93$ ter med tremi ocenjevalci med $\kappa = 0,71$ in $\kappa = 0,84$ (Puklek Levpušček idr., 2010; Zupančič idr., 2010).

Sliki 5 in 6 prikazujeta odstotke slovenskih študentov, ki so v svojih odgovorih omenjali določeno vrsto spodbujevalnih in zaviralnih dejavnikov. Med spodbujevalnimi dejavniki so študenti največkrat omenjali dejavnike, uvrščene v kategorijo »kritični življenjski dogodki« (58,9 %), po pogostosti odgovorov sledita kategoriji »družinska situacija« (36,6 %) in »prehodi v vlogah« (35,1 %). Med zaviralnimi dejavniki so bili najpogosteje zastopani odgovori v kategoriji »družinska situacija« (67,8 %), s precej nižjimi deleži odgovorov pa sledijo kategorije »psihosocialna zrelost« (17,8 %), »okoljski vplivi« (17,8 %) in »odvisnost« (16,8 %).

Slika 5: Odstotki slovenskih študentov, ki so v prostih odgovorih navajali določene kategorije spodbujevalnih dejavnikov na poti v odraslost ($N = 201$)

Slika 6: Odstotki slovenskih študentov, ki so v prostih odgovorih navajali določene kategorije zaviralnih dejavnikov na poti v odraslost ($N = 201$)

Kot je razvidno iz tabele 8, so podkategorije odgovorov pri nekaterih temeljnih kategorijah enake za spodbujevalne in zaviralne dejavnike, pri nekaterih kategorijah pa se razlikujejo. Tako so, denimo, nekateri študenti navajali *travmatično življenjsko izkušnjo* (npr. *izkustvo nesreče*), *smrt bližnjega sorodnika* ter *lastno bolezen* ali *bolezen v družini* (kategorija »kritične življenjske situacije») kot tiste dejavnike, ki pospešujejo vstop v odraslost, nekateri pa so omenjene dejavnike naštevili kot zaviralne. Med konkretnimi odgovori je najpogosteje omenjan spodbujevalni dejavnik *smrt staršev*. Na drugi strani pa so študenti zaznali različne prehode vlog kot tiste, ki lahko spodbudijo ali ovirajo vstop v odraslost (kategorija »prehodi v vlogah»). Tako, denimo, *zaposlitev*, *poroka* ali *stabilno partnerstvo*, *otroci* in *skrb za sorojence* spodbudijo mladega posameznika na poti v odraslost, *nezaposlenost* ter *pomanjkanje in/ali odsotnost sprejemanja odgovornosti* (življenje brez resnih življenjskih obveznosti) pa to pot zavirajo. Študenti v svojih odgovorih tudi pogosto izpostavljajo *bivanje na svojem*, *odgovornost za lastne odločitve* ter *finančno neodvisnost* (kategorija »neodvisnost/odvisnost») kot spodbujevalne dejavnike ter *življenje s starši*, *vplive iz okolja na lastne odločitve* (npr. *druženje z nezrelimi vrstniki*), *psihosocialno nezrelost* ter *finančno odvisnost* kot zaviralne dejavnike vstopa v odraslost. Najpogostejši odgovori med zaviralnimi dejavniki (kategorija »družinska situacija») so: *pretirano zaščitniški starši*, *starši, ki ne spodbujajo neodvisnosti otroka* in *razvajanje*.

Čeprav lahko odgovore študentov o spodbujevalnih in zaviralnih dejavnikih uvrstimo v enotne temeljne kategorije, je pogostnost omenjanja določene kategorije pri dveh vrstah dejavnikov različna. Med spodbujevalnimi dejavniki glede pogostosti odgovorov izstopajo kategorije, ki umeščajo izvor spodbud za vstop v odraslost izven posameznika (npr. nenaden kritičen dogodek, razmere v družini, zaposlitev). Pri tem je pomembno izpostaviti navajanje bolezni ali smrti v ožji družini (zlasti staršev) kot tista razloga, ki ju študenti zelo pogosto navajajo za hitrejši vstop v odraslost. Študenti so med spodbujevalnimi dejavniki le redko navajali znotrajosebne dejavnike (psihosocialno zrelost, biološki prehodi) kot tiste, ki spodbudijo prehod v odraslost. Med notranjimi spodbujevalnimi dejavniki so najpogosteje zastopani odgovori v kategoriji »učne izkušnje« (s posebnim poudarkom na formalnem izobraževanju, tj. študiju) ter v kategoriji »neodvisnost/odvisnost« (s poudarkom na funkcionalni neodvisnosti).

Ko smo primerjali pogostnost kategorij spodbujevalnih dejavnikov pri študentih treh držav, smo ugotovili, da so kategorije, ki so se izkazale kot najpogostejše pri slovenskih študentih, najpogostejše tudi pri avstrijskih in severnoameriških študentih (Puklek Levpušček idr., 2010). To so »kritične življenjske situacije«, »družinska situacija« in »prehodi v vlogah«. Nekoliko je zamenjan le vrstni red: avstrijski in severnoameriški študenti so najpogosteje navajali spodbujevalne dejavnike, ki so bili povezani z družinsko situacijo, sledijo kritični življenjski dogodki (pri Avstrijcih) in prehodi v vlogah (pri Američanih). Kritični življenjski dogodki so bili najpogosteje zastopani pri slovenskih študentih (58,9 %) in v statistično pomembno večji meri kot pri Američanih (27,3 %). Dejavniki v kategoriji »družinska situacija« pa so bili statistično pomembno bolj zastopani pri Avstrijcih (46,8 %) kot Američanih (32,9 %). Približno petina študentov v vseh treh državah navaja tudi odgovore, uvrščene v kategorijo »neodvisnost« (življenje na svojem, osebna odgovornost, finančna samostojnost) kot pomemben dejavnik spodbujanja poti v odraslost, kategorijo »učne izkušnje« pa v večji meri omenjajo avstrijski in slovenski študenti kot Američani. Med zaviralnimi dejavniki so pri študentih treh dežel najpogosteje zastopani odgovori v kategoriji »družinska situacija« (67,8 % slovenskih, 62,7 % avstrijskih in 47,8 % severnoameriških študentov je podalo odgovore v tej kategoriji).

Odgovore študentov bi lahko pojasnili z vidika atribucijske teorije o mestu nadzora, stabilnosti in možnosti nadzora vzrokov, ki jih posamezniki pripisujejo nekemu vedenju ali dosežku (npr. Weiner, 1994, 2000): študenti v veliki meri pripisujejo vzroke za lastno pot v odraslost dejavnikom, ki so izven njih, nad katerimi nimajo nadzora in bi jih lahko opredelili kot negativne življenjske okoliščine (npr. nesreče, nenadna smrt, bolezen ter nerazumevanje, nasilje in alkoholizem v družini).

Morda omenjen način pojmovanja dejavnikov prehoda v odraslost najboljše odraža odgovor neke študentke: »težke življenjske izkušnje naredijo osebo hitreje zrelo«. Odgovor »spodbujanje staršev k samostojnosti in odgovornosti« je v kategoriji družinskih odnosov presenetljivo redko prisoten. Zdi se, da mnogo mladih ljudi zaznava vstop v odraslost kot prisilo, ki se zgodi zaradi neugodnih življenjskih okoliščin, v katerih se znajde mlad posameznik. Doseganja obdobja odraslosti ne dojemajo v smislu postopnega osebnostnega razvoja skozi obdobje otroštva in mladostništva, ampak kot stvar »streznitve« ob nekem kritičnem življenjskem dogodku ali kot posledico neugodnih razmer doma ali vstopa v tradicionalno odrasle življenjske vloge, ki zahtevajo bolj zrelo delovanje posameznika. Tudi prehodi v nove življenjske vloge (npr. zaposlitev za polni delovni čas, stabilno partnerstvo, otroci) ter finančna neodvisnost so dejavniki, ki niso povsem odvisni od notranjih virov posameznika. Študenti torej poskušajo pojasniti pot v odraslost kot vpeto v širši sistem odnosov z družinskimi člani, vrstniki, pa tudi širšo družbo, ki s političnim in ekonomskim položajem oblikuje boljše ali slabše pogoje za funkcionalno neodvisnost mlade osebe. S pogostim navajanjem prehodov v vlogah kot tistih, ki spodbudijo vstop v odraslost, bi lahko pojasnili tudi trenutni »status odraslosti«, kot ga pri sebi ocenjujejo študenti (glej prvo poglavje v tej knjigi). Velika večina študentov se namreč zaznava »nekje vmes« in ne kot povsem odrasla oseba. V študentskem obdobju jih velika večina še ni privzela omenjenih vlog in je to, med drugim, verjetno tudi razlog za majhno število študentov, ki se zaznavajo kot povsem odrasli.

Tudi med zaznanimi dejavniki, ki zavirajo vstop v odraslost, izstopa okoljski dejavnik, tj. »družinska situacija«. Med notranjimi zaviralnimi dejavniki sta razmeroma najbolj poudarjena pomanjkanje osebnostne zrelosti npr. *strah pred odraščanjem*, *nizko samozaupanje* (kategorija »psihosocialna zrelost«) ter funkcionalna odvisnost npr. *finančna podpora staršev* (kategorija »neodvisnost/odvisnost«), čeprav v mnogo manjši meri kot razmere v družini. Študenti med zaviralnimi dejavniki najpogosteje navajajo razlog, ki ga zasledimo tudi v javnem mnenju, namreč, da vstop v odraslost zavirajo prekomerno zaščitniški starši, ki zaradi nudenja materialnih dobrin in storitev doma pri odraščajočem otroku ne sprožijo potrebnega impulza po prevzemanju življenjskih odgovornosti in osamosvojitve od staršev. Na tem mestu želiva opozoriti, da so to le subjektivna pojmovanja študentov o razvoju v odraslo osebo, ki bi jih lahko umestili v širši sklop subjektivnih pojmovanj o dejavniki razvoja posameznika (slednji se v »ljudskem glasu« pogosto povezuje z vzgojo v družini), ki pa zaenkrat še niso dobila zanesljive empirične podpore. Kot je razvidno iz povezanosti demografskih dejavnikov in vidikov osamosvajanja z zaznanim statusom odraslosti v treh državah (glej predhodno podpoglavje; Zupančič idr., v recenziji), se bivanje pri starših/bivanje na svojem ni pokazalo

kot pomemben napovednik zaznanega statusa odraslosti, med dimenzijami osamosvajanja od staršev pa je bil pomemben (vendar šibek) napovednik le zanikanje potrebe po navezanosti na starše. Slednji rezultat nakazuje, da je poglobljeno proučevanje odnosa med osamosvajanjem, odnosom staršev do odraščajočih otrok in zaznana odraslostjo z veljavnimi merskimi pripomočki, ki bodo prilagojeni za proučevanje družinskih odnosov po obdobju mladostništva, zaželen cilj bodočih raziskav na tem področju.

Ugotovitve torej kažejo, da študenti v večji meri pogojujejo vstop v odraslost z življenjskimi okoliščinami posameznika in manj z njegovim biološkim dozorevanjem in psihološkim razvojem. Zanimivo je, da se je tudi na področju odprtih odgovorov na vprašanja o merilih odraslosti ter spodbujevalnih in zaviralnih dejavnikih vstopa v odraslost pokazalo, da so razlike med pojmovanji študentov treh dežel majhne. Vendar na podlagi navedenih ugotovitev, ki se skoraj izključno nanašajo na študente iz sicer različnih dežel, ne smemo nekritično sklepati tudi o značilnostih mladih na prehodu v odraslost na splošno. Študenti, ki sestavljajo vse večji del populacij na prehodu v odraslost, so razmeroma homogena skupina posameznikov, ki si verjetno deli značilnosti globalne študentske subkulture v različnih deželah. Druge skupine mladih, ki ne nadaljujejo z izobraževanjem na univerzitetni ravni ob koncu najstniških let in v svojih dvajsetih letih, imajo verjetno drugačni »urnik« doseganja meril odraslosti, pa tudi nekoliko drugačne subjektivne predstave o odraslosti, ker izkusijo prehode v prevzemanju socialnih vlog odraslih kronološko prej kot študenti (Arnett, 2006). Tudi različna dosežena, subjektivna in v družbi zaznana merila, ki naj bi označevala vstop v odraslost, se lahko pri teh skupinah povezujejo z drugimi demografskimi in psihološkimi dejavniki kot pri študentih.

Literatura

- Arnett, J. J., 1994: »Are college students adults?« Their conceptions of the transition to adulthood. *Journal of Adult Development*, 1, 154–168.
- Arnett, J. J., 1998: Learning to stand alone: The contemporary American transition to adulthood in cultural and historical context. *Human Development*, 41, 295–315.
- Arnett, J. J., 2000: Emerging adulthood. A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55, 469–480.
- Arnett, J. J., 2001: Conceptions of the transition to adulthood: Perspectives from adolescence through midlife. *Journal of Adult Development*, 8, 133–143.
- Arnett, J. J., 2003: Conceptions of the transition to adulthood among emerging adults in American ethnic groups. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 100, 63–75.
- Arnett, J. J. in Galambos, N. L. (ur.), 2003: *New directions for child and adolescent development: Exploring cultural conceptions of the transition to adulthood*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Arnett, J. J., 2006: The psychology of emerging adulthood: What is known, and what remains to be known? V: J. J. Arnett in J. L. Tanner (ur.), *Emerging adults in America. Coming of age in the 21st century* (str. 303–330). Washington, DC: American Psychological Association.
- Arnett, J. J., 2007: Socialization in emerging adulthood. From the family to the wider world, from socialization to self-socialization. V: J. E. Grusec in P. D. Hastings (ur.), *Handbook of socialization. Theory and research* (str. 208–231). New York: The Guilford Press.
- Buhl, H. M., 2008: Development of a model describing individuated adult child parent relationships. *International Journal of Behavioral Development*, 32, 381–389.
- Cheah, C. S. L. in Nelson, L. J., 2004: The role of acculturation in the emerging adulthood of aboriginal college students. *International Journal of Behavioral Development*, 28, 495–507.
- Durjava, A., 2009: *Navezanost med mladim odraslim in materjo v povezavi s stresom otrokovega odhoda od doma*. Neobjavljeno diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Eurostat Press Office., *Youth in Europe. A statistical portrait of the lifestyle of young people*. Dostopno na http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/3-10122009-AP/EN/3-10122009-AP-EN.PDF (citirano 6. 5. 2010).

- Facio, A. in Micocci, F., 2003: Emerging adulthood in Argentina. V: J. J. Arnett in N. Galambos (ur.), *New directions for child and adolescent development: Cultural conceptions of the transition to adulthood* (št. 100, str. 21–31). San Francisco: Jossey-Bass.
- Gfellner, B. M., 1990: Culture and consistency in ideal and actual child-rearing practices: A study of Canadian Indian and White parents. *Journal of Comparative Family Studies*, 21, 413–423.
- Goldscheider, F. K. in Da Vanzo, J., 1986: Semiautonomy and leaving home in early adulthood. *Social Forces*, 65, 187–210.
- Kins, E. in Beyers, W., 2010: Failure to launch, failure to achieve criteria for adulthood? *Journal of Adolescent Research*, 25, 743–777.
- Kruse, J. in Walper, S., 2008: Types of individuation in relation to parents: Predictors and outcomes. *International Journal of Behavioral Development*, 32, 390–400.
- Lamborn, S. D. in Groh, K., 2009: A four-part model of autonomy during emerging adulthood: Associations with adjustment. *International Journal of Behavioral Development*, 33, 395–401.
- Lavrič, M., Flere, S., Tavčar Kranjc, M., Klanjšek, R., Musil, B. idr., 2010: Mladina 2010. Končno poročilo o rezultatih raziskave. Dostopno na http://www.ursm.gov.si/fileadmin/ursm.gov.si/pageuploads/pdf/Mladina_2010_Koncno_porocilo.pdf (citirano 18. 1. 2011).
- Macek, P., Bejček, J. in Vaničková, J., 2007: Contemporary Czech emerging adults: Generation growing up in the period of social changes. *Journal of Adolescence Research*, 22, 444–474.
- Masche, J. G., 2008: Reciprocal influences between developmental transitions and parent child relationships in young adulthood. *International Journal of Behavioral Development*, 32, 401–411.
- Mayr, E. in Adamek, M., 2007: Austria. V: J. J. Arnett (ur.), *International encyclopedia on adolescence. Vol. 1* (str. 45–52). New York, London: Routledge, Taylor & Francis Group.
- Maysel, O. in Scharf, M., 2003: What does it mean to be an adult? The Israeli experience. V: J. J. Arnett in N. Galambos (ur.), *New directions for child and adolescent development: Cultural conceptions of the transition to adulthood* (št. 100, str. 5–20). San Francisco: Jossey-Bass.
- Nelson, L. J., 2009: An examination of emerging adulthood in Romanian college students. *International Journal of Behavioral Development*, 33, 402–411.

- Nelson, L. J., Badger, S. in Wu, B., 2004: The influence of culture in emerging adulthood: Perspectives of Chinese college students. *International Journal of Behavioral Development*, 28, 26–36.
- Perry, W. G., 1970/1999: *Forms of intellectual and ethical development in the college years*. New York: Holt, Rinehart & Winston.
- Pfeifer, C. in Nowak, V., 2001: Transition to adulthood in Austria. V: M. Corijn in E. Klijzing (ur.), *Transitions to adulthood in Europe* (str. 43–66). Dordrecht: Kluwer Academic Press.
- Phinney, J. S., Ong, A. in Madden, T., 2000: Cultural values and intergenerational value discrepancies in immigrant and nonimmigrant families. *Child Development*, 71, 528–539.
- Puklek Levpušček, M., 2006: Adolescent individuation in relation to parents and friends: Age and gender differences. *European Journal of Developmental Psychology*, 3, 238–264.
- Puklek Levpušček, M. in Zupančič, M., 2007: Slovenia. V: J. J. Arnett (ur.), *International encyclopedia on adolescence. Vol. 2* (str. 866–877). New York, London: Routledge, Taylor & Francis Group.
- Puklek Levpušček, M., Zupančič, M., Friedlmeier, W., Sirsch, U. in Bruckner, J., 2010: *Conceptions of adulthood in Austrian, Slovene and U.S. emerging adults*. Prispevek predstavljen na 9. Konferenci Alpe-Jadran, Celovec, Avstrija.
- Puklek Levpušček, M. in Zupančič, M., 2010: Kako slovenski študentje zaznavajo obdobje v odraslost in različna merila odraslosti? *Pedagoška obzorja*, 1, 89–109.
- Rener, T., Sedmak, M., Švab, A. in Urek, M., 2006: *Družine in družinsko življenje v Sloveniji*. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Založba Annales.
- Robins, R. W., Fraley, R. C., Roberts, B. W. in Trzesniewski, K. H., 2001: A longitudinal study of personality change in young adulthood. *Journal of Personality*, 69, 617–640.
- Schwartz, S. H., 2007: A theory of cultural value orientations: Explication and applications. V: Y. Esmer in T. Petterson (ur.), *Measuring and mapping cultures: 25 years of comparative value surveys* (str. 33–78). Leiden: Brill.
- Seiffge-Krenke, I., 2006: Leaving home or still in the nest? Parent-child relationships and psychological health as predictors of different leaving home patterns. *Developmental Psychology*, 42, 864–876.
- Settersten, R. A., Fursenberg, F. F. in Rumbaut, R. G., 2005: *On the frontier of adulthood. Theory, research and public policy*. Chichago: University of Chichago Press.

- Sirsch, U., Dreher, E., Mayr, E. in Willinger, U., 2009: What does it take to be an adult in Austria? Views of adulthood in Austrian adolescents, emerging adults, and adults. *Journal of Adolescent Research*, 24, 275–292.
- Svetina, M. in Kovač, J., 2010: *Living arrangements and social support in emerging adulthood*. Prispevek predstavljen na 9. Konferenci Alpe-Jadran, Celovec, Avstrija.
- The World Bank, 2008: /Key Development Data & Statistics/. Dostopno na <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/DATASTATISTICS.html> (citirano 23. 3. 2010).
- Tilton Weaver, L. C. in Kakihara, F., 2007: United States of America. V: J. J. Arnett (ur.), *International encyclopedia on adolescence*. Vol. 2 (str. 1061–1076). New York, London: Routhledge, Taylor & Francis Group.
- Tomazo Ravnik, T., 2004: Biološka rast človeka. V: L. Marjanovič Umek in M. Zupančič (ur.), *Razvojni psihologija* (str. 119–145). Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.
- Townshend, S., Gallaway, M., Friedlmeier, W., Puklek Levpušček, M. in Sirsch, U., 2009: *Emerging adulthood: Personal and societal perspectives*. Prispevek predstavljen na 14. Evropski konferenci o razvojni psihologiji, Vilna, Litva.
- Walper, S., 1997: *Individuation in Jugendalter – Skalen-Analysen zum Münchener Individuations-Test. Berichte aus der Arbeitsgruppe »Familienentwicklung nach der Trennung«*. Ludwig-Maximilians-Universität München und Technische Universität Dresden.
- Weiner, B., 1994: Integrating social and personal theories of achievement striving. *Review of Educational Research*, 64, 557–573.
- Weiner, B., 2000: Intrapersonal and interpersonal theories of achievement striving. *Educational Psychology Review*, 12, 1–14.
- Zupančič, M., Friedlmeier, W. in Puklek Levpušček, M., 2010: *Emerging adults' representations of adult status: A validation study in Slovenia and U.S.* Prispevek predstavljen na 21. mednarodni konferenci ISSBD, Lusaka, Zambija.
- Zupančič, M., Puklek Levpušček, M. in Horvat, M., 2008: *Predicting criteria of adulthood (already achieved) as perceived by university students: A comparison between Austria, Slovenia and the USA*. Prispevek predstavljen na 14. Evropski konferenci o razvojni psihologiji, Vilna, Litva.
- Zupančič, M., Puklek Levpušček, M., Friedlmeier, W., Sirsch, U., Bruckner, J. in Horvat, M. (v recenziji). *Perceived Adult Status in Austria, Slovenia and the US Among Students*.